

פרי ביכורים

חידושי הלכה והגות משולחנו של מורינו הגאון רבי יצחק מאיר הגר שליט"א

רב ומו"צ דקהילת חניכי הישיבות רמת בית שמש ב'

י"ל ע"י מכון תורה ברמה רמב"ש ב' הערות ושאלות pribicurim100@gmail.com

ל.ה.ו- פרשת בלק- תשע"ח



מאמר על פרשת בלק

הגמ' במסכת סוטה דף מז. אומרת, אמר רבי חנינא: בשביל ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב, הובקעו מישראל ארבעים ושנים ילדים. איני? והאמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות ואף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב, זכה ויצתה ממנו רות, שיצא ממנו שלמה שכתוב ביה אלף עולות יעלה שלמה, ואמר רבי יוסי בן חוני: רות בתו של עגלון בנו של בלק היתה! תאותו מיהא לקללה הוי. ע"כ.

ולכאורה כמה תמיהות רבתי יש לי בגמ' זו.

א, וכי בלק עשה מצוה בקרבנות שהביא לקלל את ישראל. וכי נאמר שערבי ימ"ש שחושב שעושה מצוה להרוג יהודי ואומר אלוקים אדירים בשפתם יש לו מצוה מסוימת.

ב, וכי בלק זכה להיות לבסוף עוסק לשמה, וא"כ מה ראייה שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

ג, מדוע הגמ' אומרת שזכה בלק ויצא ממנו שלמה שהביא אלף עולות, ודילגה על דוד שיצא ממנו שזכה ליותר מאלף עולות כלשון הגמ' במס' מכות י. אמר לו הקדוש ברוך הוא (לדוד) כי טוב יום בחצריך מאלף, טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה לפני, מאלף עולות שעתידי שלמה בנגך להקריב לפני על גבי המזבח. הרי שלימוד התורה של דוד עדיף מקרבנות שלמה, ומדוע לא אמרה הגמ' שבלק זכה ללימוד התורה של דוד שהיה גם עדיף טפי וגם קדים לשלמה.

ד. יעוי" בתשו' אגרות משה ח"א סי' כ' מה שהאריך בענין מצות לימוד תורה אפי' שלא לשמה, ולמעשה נשאר בתמיהה על שיטת הרמב"ם שגורס רק בתורה ולא מצוות, מהראייה של בלק כי אצלו היה מצוה ולא תורה.

והנראה בזה, דהא אמרו חז"ל במדרש איכה פ"ב, דתורה בגויים אל תאמין, והיינו כי התורה אין תכליתה רק ספר חוקים, אלא להגיע לדביקות בנותן התורה, ולזה גוי לא שייך, ומשום כך בלק לא זכה לשייכות בתורתו של דוד, אך במעשה הקרבנות שמקרב את הרחוק אך לא מביא לדביקות כמו תורה שייך גם בגוי, ולא בכל מעשה שעושה לכבוד ה' אפילו רע שטועה בזה שיש בזה מצוה יש לו שכר, אך בקרבנות כן כמו"ש, ולכן היה כאן מצוה מצד בלק, לא שהצטווה וקיים מצוה, אלא שעשה מעשה התקרבות בקרבנות ויש כאן מעט רצון טוב אפי' שתאוותו היתה רעה כלשון הגמ' בסוטה, ולכן זכה שנכדו הקריב אלף קרבנות לשמה.

ובענין זה דתורה המביאה לידי דביקות נימא בה מילתא רבתא, דהנה המשנה אומרת באבות פ"ה, בעשרה מאמרות נברא העולם ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להבראות אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות. ע"כ.

והתמיהה הרבתי בזה היא, וכי נברא העולם להפרע מן הרשעים. ויעווי' בפ' הרמב"ם והמדרש שמואל, ועבודת ישראל על פרקי אבות.

והנראה בזה ביאור נפלא, דהנה המאמר הוא גילוי ה' בעולם, ומה שנקטו בגמ' בר"ה לב. דבראשית מאמר ולא אמרה התורה להדיא ויאמר, נראה דהמאמר גופא הוי בריאה ובראשית הבריאה עדיין לא נברא המאמר רק אחרי שאמר בראשית נוצר בחלל הפנוי המאמר, והמאמר מראה שהבריאה היתה ברוח פיו ית' ומגלהו בעולם, אך אם היה נברא העולם במאמר אחד היו הרשעים חוטאים בטענה שהקב"ה לא נגלה כמעט והיה רק מאמר אחד, ולא היה גלוי כדי שיראו מפניו, ולכך ברא בעשרה מאמרות ואזי אם לא ראה הרשע אותו בבריאה האור היה עליו לראות את גילוי ה' בבריאת הארץ וכו' וכו', ומה שלא ראה וחטא היה מחמת שלא רצה לראות ולכן ראוי הוא שיפרע ממנו הקב"ה.

וכל זה היה לפני מתן תורה אך בהנתן התורה המלאה מאמרות מה' ית' למשה וישראל על כל חלקי החיים, הרי שנגלה השי"ת בכל דרך ונתיב לעולם כולו, כי בכל דבר וענין יש גילוי ה' דרך התורה המדברת על כל דבר וענין, וזהו מה שאמר רבי חנניא בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, כי זוהי הזכות שהקב"ה מתגלה בכל חלקי הבריאה כדי שישאל יזכו לראות את אורו ית' ולא יחטאו. וכך בכל דור מתרבה בגילוי על ידי תקנות חז"ל וחכמי ישראל וחידושי התורה המאירים את אורו בכל דור עד כי יבוא שילה ונגלה כבוד ה' בעולם בשלימות ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

פנינים בפרשה

כתב רש"י בפרשת בלק פרק כג, כד על הפסוק הן עם כלביא יקום וגו' - כשהן עומדים משנתם שחרית, הן מתגברין כלביא וכארי לחטוף את המצות, ללבוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין. ע"כ.

ורש"י הקדים בדבריו קריאת שמע להנחת תפילין למרות דברי חז"ל שאמרו במס' ברכות יד: דכל הקורא קריאת שמע ללא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו, ובס' דעת סופר מביא ראיה מדברי רש"י שהדין שכל הקורא ק"ש ללא תפילין כאילו מעיד עדות שקר, הוא רק במי שאינו מתכוין להניח תפילין אך אם קורא כדי להספיק קריאה בזמנה ובדעתו להניח אחר כך תפילין אינו בכלל מעיד עדות שקר. וכ"כ בתשו' בית יצחק שמעלקיש או"ח סי' יז בשם החוזה מלובלין, וכתב שכן מוכח דהא ר"י אמר כאילו מקריב עולה בלי נסכים ונסכים מועיל אם מקריב אחר כך, אך החפץ חיים בשמירת הלשון בחתימת הספר פ"ב כ' דמלשון כאילו מעיד עדות שקר משמע שאפי' אם מניח אחר כך הוי כעדות שקר.

ב. ולכאורה י"ל נראה דתלוי בב' השיטות שם בגמ' דהנה הגמ' שם אומרת, אמר עולא: כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין - כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים. אמר רבי יוחנן, כל הרוצה לקבל עול מלכות שמים שלמה יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל.

ורש"י פי' על דברי ר"ח ב"א אמר ר"י שדומה למי שמקריב עולה ללא נסכים שאינו משלים המצוה, והרבינו יונה פי' דלעולא הוי מעיד עדות שקר ולר"י אינו משלים המצוה, הרי שיוצא מדבריהם דלעולא מזה לי שאחר כך מניח תפילין, עתה בפועל הוא אומר וקשרתם לאות ואינו מניח את האות וכפי' התוס' שם, וכדיוקו של בעל הח"ח. אך לר"י שהחסרון שאינו משלים המצוה הרי בכך שיניח אחר כך הוי כמנסך אחרי הקרבת העולה והוא כשר וכדיוקו של החוזה מלובלין.

ובזה מובנת המשך הגמ' שר"י אומר כל הרוצה לקבל מלכות שמים שלמה וכו', כי לדעתו החסרון בזה הוא שחסר בשלימות המצוה, ולכן אם רוצה לקיים בשלימות עליו להניח בשעת הקריאה, אך לעולא אין זה לשון של הרוצה לקבל עול מלכות שמים שלמה אלא ללא זה הוי כעדות שקר, וגריעא מסתם שלימות.

ולהלכה הרמב"ם בפ"ד מהל' תפילין הכ"ו הביא את דעת עולא, והטור הביא ב' הדעות והלבוש בריש סי' כה הביא את סברת רבי יוחנן.

ג. הנה הח"ח בשמירת הלשון שם כ' דלבד ממצות תפילין שצריכה להיות עליו בזמן ק"ש גם מי שקורא פרשת ואהבת את ה' אלוקיך ולא אוהב את ה' באותה שעה בכל ללבו נפשו ומאודו אף הוא כמעיד עדות שקר בעצמו.

והנה נראה לענ"ד דתלוי בהני ב' ביאורים בהא דאמרו גבי תפילין דמי שקורא ואינו עליהם כאילו מעיד עדות שקר בעצמו.

דבב"ח בסי' כה כ' לבאר בדעת רש"י דבמה שהוא קורא ק"ש ולא הולך עם תפילין הרי הוא מראה שאינו שם על עצמו את המחייבים שלו לאהוב את ה' וכו' וכו' ובוה כאילו אומר דבר ועושה היפוכו כי הרי אומר והיו הדברים האלה על ידי וקשרתם ואינו קושרם הרי שבכך אומר דבר ומעיד ואינו עושה כעדותו ויש בזה כשקר, ולפי זה אינו שייך למצות ואהבת כי שם אומר הדברים כדי שיכנסו לליבו אך אינו עושה שום פעולה לא בליבו ולא במעשיו היפך מה שאומר, וא"כ באופן זה לכאורה אין כאן עדות שקר.

אך הב"ח הביא שם את פירוש הרבינו יונה, שבכך שאינו מניח ואומר וקשרתם מראה שלא מקיים את מה שמוציא מפיו. ולפי זה גם בואהבת וגם בשאר מצוות מחוייב שיהיו פיו וליבו שוים וכדברי הח"ח בשמירת הלשון.

